

ساخت و روا سازی مقیاس رفتار اخلاقی

مهرداد ثابت^۱، علی دلاور^{۲*}، حسن پاشا شریفی^۳، زهرا خوش نویسان^۴

۱) دانشگاه بین المللی امام رضا

۲) دانشگاه علامه طباطبایی

۳) دانشگاه آزاد اسلامی، واحد رودهن، ایران

۴) دانشگاه آزاد اسلامی، واحد رودهن، ایران

*نویسنده مسوول: delavarali@yahoo.com

تاریخ دریافت مقاله ۹۴/۳/۱۷ تاریخ آغاز بررسی مقاله ۹۴/۴/۲۵ تاریخ پذیرش مقاله ۹۴/۶/۱۸

چکیده

منطبق بر دیدگاه بلاسی (۱۹۸۰) پیش بینی رفتار اخلاقی در شرایط مختلف آرزوی دیرینه بشر و علوم اجتماعی است. مطالعه حاضر همسو با این آرزو به دنبال ساخت و روا سازی سیاهه رفتار اخلاقی است. به همین جهت با نظر شش متخصص، ۴۰ گویه مرتبط با رفتار اخلاقی طراحی و به همراه سیاهه پنج عامل بزرگ شخصیت (جان و سرواستاوا، ۱۹۹۹) و پرسشنامه حساست اخلاقی (تیری و نکولینین، ۲۰۰۷) بر روی ۲۲۹ نفر از دانشجویان دوره کارشناسی اجرا شد. نتایج حاصل از تحلیل عاملی اکتشافی و تحلیل عاملی تاییدی (بعد از حذف هشت گویه) از ساختار هشت عاملی سیاهه رفتار اخلاقی شامل احترام به تفاوت‌ها، ملاحظه، رفتار مسئولانه، رفتار کمک کننده، تواضع، پرخاشگری، تقلب و مراقبت حمایت نمود. شواهد مربوط به روایی همگرا و هم‌هنگی درونی، قابلیت‌های روانسنجی سیاهه رفتار اخلاقی را نشان داد. در کل نتایج مطالعه حاضر سیاهه ۳۲ گویه ای رفتار اخلاقی را به عنوان یک ابزار مناسب برای پژوهش در حوزه اخلاق معرفی می کند.

کلید واژگان: رفتار اخلاقی، تحلیل عاملی اکتشافی، تحلیل عاملی تاییدی

مقدمه

چه کارهایی است، آیا مجاز است در برخی شرایط دروغ بگویند؟ از این مطالب می توان استنباط نمود که هدف اخلاقیات، ارتقاء بهزیستی و شادابی اجتماعی برای همه افراد جامعه است. چرا که رشد میزان پایبندی به اصول اخلاقی برابری، انصاف، نوع دوستی، عدالت و... را افزایش می دهد. شاید گرایش ذاتی بشر به عدالت و برابری موجب تدوین قوانین در جوامع بشری شده است. اما اگر هدف قانون ایجاد زندگی مطلوب و سرشار از امنیت برای افراد جامعه باشد، باید گفت که نگارندگان با این شعار دانشگاه پنسیلوانیا موافقت می گویند «قوانین بدون اخلاقیات به درد نمی خورند^۱». بنابراین طبیعی است که

مطالعه اخلاق از جنبه های زیادی برای جوامع مختلف ضروری به نظر می رسد. مارکوا (۱۹۹۰) به نقل از میری و هلکاما، (۲۰۰۲) می گویند «این اخلاق است که تا حد زیادی ماهیت رابطه بین فرد و جامعه را تعیین می کند». مفهوم اخلاق در زمان های مختلف، درک روابط فرد و جامعه را نیز تحت تاثیر قرار داده است. از طرف دیگر نظریه های اخلاق این سوالات را مطرح می کند که چه چیزی درست و چه چیزی نادرست است، چه چیزی مباح و چه چیزی ممنوع است. به عبارت دیگر نظریه های اخلاقی نگران رفتار و اعمال بشری است و می پرسد، افراد مجاز به انجام

1 - Laws without morals are useless

منطبق بر دیدگاه بلاسی (۱۹۸۰) پیش بینی رفتار اخلاقی در شرایط مختلف آرزوی دیرینه بشر و علم روان شناسی باشد.

بیان مسئله

تمرکز بیش از حد پژوهش های روان شناسی اخلاق بر مطالعه رابطه بین قضاوت اخلاقی و رفتار اخلاقی، از سوی بسیاری از محققان مورد انتقاد قرار گرفته است (الرتسون، ۲۰۱۰). علاوه بر انتقاد از محدود ساختن مطالعات روان شناسی اخلاق به موضوع قضاوت اخلاقی، پیتل و مندلسون (۱۹۶۶) ابزارهای اندازه گیری موجود در حوزه اخلاق را نیز مورد انتقاد قرار داده اند. آنها مهمترین ضعف های این ابزارها را تمرکز بر تجرید های اخلاقی^۱ به جای رفتار اخلاقی در موقعیت های واقعی، تکیه بر روش نمره گذاری استنتاجی که بر ارزش های اخلاقی صحیح تاکید می کند و هنجاریابی نامناسب آنها می دانند. به نظر آنها یافته های مطالعاتی که این ابزارها را مورد استفاده قرار می دهند، قابل تردید است. علیرغم این انتقادات، ابزار های مختلفی درباره متغیرهای مختلف حوزه اخلاق طراحی شده است، با وجود این به نظر می رسد ساخت و روا سازی ابزار اندازه گیری در حوزه رفتار اخلاقی چندان مورد توجه قرار نگرفته است. برخی از مطالعات برای اندازه گیری رفتار اخلاقی موقعیتی را طراحی نموده و فرد را در آن موقعیت خاص قرار داده سپس رفتارهایی چون دروغ در جریان مذاکره بر سر حقوق (آکوینو، فریمن، رید، لیم و فلیس، ۲۰۰۹)، تقلب در گزارش نتیجه توس سکه (پروجینی و لئونه، ۲۰۰۹)، تقلب در امتحان (مالینوسکی و اسمیت، ۱۹۸۵)، تقلب در بیان نتیجه حل مسئله (جینو، شویتزر، مید و آریلی، ۲۰۱۱)، صداقت یا تقلب در مطالبه بیمه (رینولدز، لویت و دکالز، ۲۰۱۰) و رفتارهای ورزشی و غیر ورزشی (سیچ و کاواسانو، ۲۰۰۷؛) را به عنوان رفتار اخلاقی یا غیر اخلاقی، مورد مطالعه

قرار داده اند. این نوع مطالعه و اندازه گیری رفتار اخلاقی دو ضعف عمده دارند: الف) این شیوه ارزیابی رفتار اخلاقی تنها بخشی از رفتارهای اخلاقی و غیر اخلاقی را مورد توجه قرار می دهد و ب) زمان بر و هزینه بر بودن این شیوه اندازه گیری رفتار، استفاده از برخی تکنیک های آماری که نیاز به حجم نمونه بالا دارند (همانند مدل یابی معادلات ساختاری) را محدود می سازد. دو محدودیت مذکور، نیاز به ساخت ابزار اندازه گیری معتبر و پایا در حوزه رفتار اخلاقی برجسته می سازد.

پژوهش حاضر با هدف ساخت یک ابزار معتبر برای سنجش رفتار اخلاقی، ابتدا اقدام به گردآوری مجموعه ای از رفتارهای قابل مشاهده اخلاقی نموده، سپس با تبدیل آنها به گویه، سیاه رفتار اخلاقی را فراهم نموده است. این پژوهش ویژگی های روانسنجی سیاه رفتار اخلاقی را مورد بررسی قرار داده است. سوال های پژوهش به قرار زیر این بود: آیا سیاه رفتار اخلاقی را می توان به عنوان یک ابزار معتبر و پایا برای سنجش رفتار اخلاقی به کار برد؟ استفاده از تحلیل عاملی اکتشافی چند عامل و چه عامل هایی را برای آن سیاه پیشنهاد می کند؟ آیا استفاده از تحلیل عاملی تاییدی از ساختار عاملی بدست آمده از تحلیل عاملی اکتشافی حمایت می کند؟ همسانی درونی^۲ سیاه رفتار اخلاقی با استفاده از محاسبه ضریب آلفای کرونباخ چه اندازه است؟ آیا سیاه رفتار اخلاقی از روایی همگرا^۳ برخوردار است؟

چارچوب نظری

دایره المعارف فلسفه اسنفورد (۲۰۰۸)، به دو کاربرد « توصیفی^۴ » و « باید^۵ » واژه اخلاق اشاره می کند. در اخلاق توصیفی اخلاق به معنای موازین سلوکی^۶ است که یک جامعه یا گروه خاص به عنوان فصل الخطاب در مسائل درست و نادرست به آن باور دارند. از این منظر اخلاق به وسیله جامعه، فلسفه، مذهب و یا وجدان افراد خلق و

4 - descriptive
5 - ought
6 Code of conduct

1 - moral abstractions
2 - internal consistency
3 - convergent validity

استنباط کرد که رفتار اخلاقی، انجام یا عدم انجام اعمالی است که منجر به افزایش یا جلوگیری از کاهش بهزیستی دیگران می شود. این تعریف از یک سو در برگزیده رفتارهایی است که متضاد با هنجارهای اخلاقی است و اغلب رفتارهای غیر اخلاقی نامیده می شوند (رفتارهایی چون تقلب، دزدی، دروغ و ..) و از سوی دیگر رفتارهایی را در بر می گیرد که از معیارهای اخلاقی فراتر رفته و غالباً **ethical** نامیده می شوند (رفتارهایی مثل صداقت، کمک کردن، نوع دوستی و ...).

از نظر بسیاری از صاحب نظران، اخلاق با بهزیستی و رفاه نوع بشر در ارتباط است (جورج، ۲۰۰۷؛ گودفری، ۲۰۰۵). به همین جهت، تبیین این موضوع که چرا برخی افراد اخلاقی و برخی دیگر غیر اخلاقی عمل می کنند، همواره مورد توجه صاحب نظران حوزه فلسفه، جامعه شناسی و روان شناسی بوده است (تروینو، ویور و رینولدز، ۲۰۰۶). فلاسفه یونان باستان از جمله سقراط معتقد بودند « دانستن خوبی، عمل به خوبی است^۱». آنها با این استدلال که دانستن منجر به عمل می شود، رفتار اخلاقی را به صورت موقت تبیین نمودند. اما امروزه این استدلال به همراه نظریه رشد اخلاقی کلبیگ متاثر از آن، به چالش کشیده شده است. زیرا که مطالعات انجام شده نشان داده اند که دانستن خوبی فلاسفه یونان باستان و قضاوت اخلاقی کلبیگ نمی تواند آن چنان که پیشتر تصور می شد رفتار اخلاقی را پیش بینی کند و تنها یک همبستگی متوسط بین قضاوت اخلاقی و رفتار اخلاقی وجود دارد (الرتسون، ۲۰۱۰).

روش

پژوهش حاضر از نوع همبستگی بوده و ۳۲۹ نفر (۱۶۲ زن با میانگین سنی ۲۳/۶۳ و انحراف استاندارد ۵/۳۵ و ۱۶۷ مرد با میانگین سنی ۲۴/۱۹ و انحراف استاندارد ۵/۷۶) از دانشجویان دوره کارشناسی دانشگاه آزاد اسلامی واحد

تعریف می شود. اخلاق توصیفی توضیح نمی دهد که چرا هر چیزی باید به عنوان مسئله اخلاقی یا غیر اخلاقی در نظر گرفته شود. در واقع اخلاق توصیفی به عنوان « آنچه هست اخلاق^۱» مورد توجه قرار گرفته است. به عنوان مثال اخلاق توصیفی لزوماً بر این باور نیست که قتل عمد کاملاً غیر اخلاقی است، با این حال بنا به ماهیت آن، قتل غیر اخلاقی است چون تصمیم بر غیر اخلاقی بودن قتل گرفته شده است. کاربرد دوم از واژه اخلاق را می توان « باید اخلاق^۲» یا اخلاق در حس جهانی^۳ نامید. در این کاربرد اخلاق اشاره به یک موازن ایده ال از باور و سلوک^۴ دارد، که یک فرد اخلاقی آن را بر دیگر جایگزین ها ترجیح می دهد. در این دیدگاه قضاوت های ارزش اخلاقی به دلیل موجودیت ادراک شده از معیارهای جهانی^۵ شکل می گیرند (گرت، ۲۰۰۸).

از نظر کلبیگ (۱۹۶۳) اخلاق دارای سه بعد است: بعد شناختی (از قبیل قضاوت اخلاقی و ارزش های اخلاقی)، بعد هیجانی (از قبیل، شرم، اضطراب اخلاقی و گناه) و بعد رفتاری. اصطلاح رفتار اخلاقی^۶ اشاره به گستره وسیعی از رفتارها دارد. البرت بندورا (۱۹۹۹) به جنبه های پیش گستر^۷ و بازدارنده^۸ اخلاق اشاره می کند. از نظر او اخلاق گستر با انجام رفتارهای مثبتی که برای دیگران سودمند است و اخلاق بازدارنده با خودداری از انجام رفتارهایی که برای دیگران زیانبخش است، مشخص می شود. از نظر بندورا حتی جنبه بازدارنده نیز مثبت است چرا که از آسیب به دیگران جلوگیری می کند. تروینو، ویور و رینولدز (۲۰۰۶) و رینولدز و کرانیک (۲۰۰۷) بخش بین فرهنگی رفتار اخلاقی را مورد توجه قرار داده و رفتارهای اخلاقی را آن دسته از رفتارهایی تلقی می کنند که منطبق بر هنجارهای اخلاقی پذیرفته شده عمومی است. بر اساس تعاریف بندورا (۱۹۹۹)، تروینو، ویور و رینولدز (۲۰۰۶) و رینولدز و کرانیک (۲۰۰۷) می توان چنین

6 - moral and ethical behavior

7 - proactive

8 - inhibitive

9 - to know the good is to do the good

1 - Is of morality

2 - ought of morality

3 - universal sense

4 - ideal code of belief and conduct

5 - perceived existence of universal standards

دانشجویان اندک است، رفتارهای شدیدی چون دزدی، اختلاص، توزیع مواد مخدر و ... این سیاهه مدادی - کاغذی است و از شرکت کننده می خواهد که تعیین کند در شش ماه گذشته هر یک از رفتارهای مطرح در گویه ها را به چه میزان (به هیچ وجه (۱)، به ندرت (۲)، گاهی اوقات (۳)، بیشتر اوقات (۴) و همیشه (۵)) انجام داده است. در این سیاهه تنها به این دلیل محدوده زمانی (شش ماه) برای انجام رفتارها در نظر گرفته شد که شرکت کنندگان نرخ رفتارهای مورد نظر را در یک محدوده زمانی مشترک گزارش کنند.

ب) سیاهه پنج عامل بزرگ شخصیت (BFI): نسخه ترجمه شده ایرانی پنج عامل بزرگ شخصیت (رک، جان و سیواستوا، ۱۹۹۹) شامل ۴۴ گویه است که در یک طیف پنج درجه از ۱ (کاملاً موافقم) تا ۵ (کاملاً مخالفم)، پنج عامل برونگرایی، روان رنجورخویی، گشودگی، سازگاری و وظیفه شناسی را اندازه گیری می کند. ساختار عاملی این سیاهه در کشور ایران توسط شکری، خدایی، دانشورپور، طولابی و فولادوند (۲۰۰۹) ارزیابی و آلفای کرونباخ عامل های آن بین ۰/۶۶ تا ۰/۸۲ گزارش شده است. در بررسی هماهنگی درونی پرسشنامه BFI در مطالعه حاضر - با استفاده از آلفای کرونباخ - نتایج مشابه با مطالعه شکری و همکاران (۲۰۰۹) بدست آمد.

ج) پرسشنامه مقیاس حساسیت اخلاقی (ESSQ): پرسشنامه حساسیت اخلاقی بر پایه مفهوم سازی ناروائز از حساسیت اخلاقی (رک، تیری و نکولینین، ۲۰۰۷)، ساخته شده است. مهمترین هدف آن سنجش جهت گیری حساسیت اخلاقی دانش آموزان است. این پرسشنامه ۷ بعد حساسیت اخلاقی را در برمی گیرد که عبارتند از: درک و بیان هیجانات، اتخاذ دیدگاه دیگران، مراقبت از طریق ارتباط با دیگران، کار با تفاوت های گروهی و بین فردی، شناسایی پی آمدهای اعمال و انتخاب ها، بازداری سوگیری اجتماعی و خلق تفاسیر و جایگزین ها. این پرسشنامه از ۲۸ اitem تشکیل شده و شرکت کنندگان باید، پاسخ خود را در یک طیف پنج درجه از ۱ (کاملاً مخالف)

رودهن گروه نمونه آن را تشکیل داده است. انتخاب گروه نمونه با روش نمونه برداری خوشه ای از رشته های مدیریت، روان شناسی، حسابداری، اقتصاد، ادبیات فارسی و مهندسی کشاورزی انجام شده است. دامنه سنی گروه نمونه بین ۱۸ تا ۳۳ بود. این حجم نمونه منطبق بر توصیه تاباچینک و فیدل (۲۰۰۷) است که حجم نمونه بیشتر از ۳۰۰ نفر را برای مطالعات تحلیل عاملی مناسب تلقی می کنند. لازم به توضیح است در راهنمای پرسشنامه ها ضمن ارائه راهنمایی های لازم در زمینه چگونگی پاسخ دهی، به این نکته اشاره شده بود که دانش آموزان از نوشتن نام و نام خانوادگی خودداری نمایند. تاکید بر خودداری آنان از نوشتن نام و نام خانوادگی به این دلیل بود که آن ها در پاسخ به پرسشنامه ها دچار سو گیری نشوند.

ابزار مورد استفاده در پژوهش

الف) سیاهه خود گزارشی رفتار اخلاقی: برای ساخت سیاهه خود گزارشی رفتار اخلاقی، ابتدا براساس تعریف رفتار اخلاقی (بندورا، ۱۹۹۹؛ تروینو، ویور و رینولدز، ۲۰۰۶؛ رینولدز و کرانیک، ۲۰۰۷) مجموعه ای رفتارهای قابل مشاهده اخلاقی طرح شد، سپس سوالات طرح شده در اختیار ۲ مدرس روان شناسی، ۲ مدرس جامعه شناسی و ۲ مدرس فلسفه قرار گرفت. از آنان خواسته شد تا اولاً تعیین کنند که کدام یک از رفتار های فهرست شده، رفتار اخلاقی محسوب نمی شود و ثانیاً، چنانچه رفتارهای اخلاقی دیگری وجود دارد که در این لیست از قلم افتاده، آنها را پیشنهاد دهند. در ادامه براساس نظرات مدرسان ۴۰ رفتار اخلاقی انتخاب و به صورت گویه طرح و در سیاهه گنجانده شد. گفتنی است گنجاندن سه گروه از رفتارهای اخلاقی در سیاهه به دلیل شرایط خاص معقول به نظر نمی رسید که عبارتند از: الف) رفتارهای اخلاقی و غیر اخلاقی اختصاصی مانند رفتارهای مرتبط با مقررات رانندگی، زیرا که بیشتر دانشجویان فاقد خودرو شخصی هستند. ب) رفتارهای غیر اخلاقی مرتبط با مسائل جنسی و ج) رفتارهای غیر اخلاقی شدید که فراوانی آنها در بین

موضوع نشان می دهد که داده ها برای تحلیل عاملی اکتشافی مناسب است. تحلیل اولیه سیاهه رفتار اخلاقی ۱۰ عامل با ایجن ولیو^۱ بزرگتر از یک را معین نمود. بررسی عامل های چرخش یافته نشان داد که دو گویه هر یک به تنهایی یک عامل تشکیل داده، سه گویه بر روی دو عامل بار انداخته و بار عاملی سه گویه دیگر کوچکتر از ۰/۴ است، به همین دلیل ۸ گویه مورد نظر از تحلیل حذف شده و تحلیل مؤلفه های اصلی با چرخش پرومکس بار دیگر تکرار شد. تحلیل انجام شده ۸ عامل با ایجن ولیو بزرگتر از یک را نشان داد که در کل ۵۳/۱۹ درصد از واریانس را تبیین می نمود. جدول ۱ ماتریس چرخش یافته عامل های رفتار اخلاقی را به همراه ارزش های ایجن ولیو و درصد واریانس های تبیین شده بعد از چرخش را نشان می دهد.

جدول ۱. ماتریس چرخش یافته عامل های سیاهه رفتار اخلاقی

گویه ها	عامل ها							
	عامل ۱	عامل ۲	عامل ۳	عامل ۴	عامل ۵	عامل ۶	عامل ۷	عامل ۸
۲۴* - فردی را مسخره کرده ام	۰/۷۶۱							
۳۴* - رنگ پوست، لهجه و شیوه پوشش فردی را مسخره کرده ام	۰/۷۳۲							
۲۵* - به عقیده و باور کسی توهین کرده ام	۰/۶۷۳							
۳۹* - راز کسی را فاش کرده ام	۰/۶۴۰							
۶* - در خیابان و مکان های عمومی محوطه اشغال ریخته ام	۰/۷۹۸							
۲۹* - محیط زیست را آلوده کرده ام	۰/۶۸۶							
۱۷* - بی توجه به حقوق رانندگان از محل غیر خط کشی شده خیابان رد شده ام	۰/۶۷۰							
۳۳* - نوبت در صف (اتوبوس، تاکسی، نانوایی،...) را رعایت نکرده ام	۰/۶۳۵							
۱۹* - بدقولی کرده ام	۰/۸۷۳							
۴۰* - وظایفی را که بر عهده من گذاشته شده بود، مدام به تعویق انداخته ام	۰/۸۳۳							
۲۸* - از زیر بار مسئولیت شانه خالی کرده ام	۰/۶۸۰							
۲۲* - زحمت خود را به دوش دیگران انداخته ام	۰/۶۲۸							
۱۴- به یک فرد نابینا، معلول، سالمند... کمک کرده ام، از خیابان رد شود	۰/۷۱۶							
۹- در اتوبوس جایم را به یک فرد بزرگتر داده ام	۰/۷۱۳							
۲- یک فرد غریبه را راهنمایی کرده ام (نشان دادن آدرس)	۰/۶۸۸							
۱۵- بدون این که شناخته شوم به فرد دیگر کمک کرده ام	۰/۵۷۶							
۳۲* - با استفاده از موقعیتم به دیگران زور گفته ام	۰/۷۲۵							

تا ۵ (کاملاً مخالف) تعیین کنند. در پژوهش حاضر آلفای کرونباخ پرسشنامه حساسیت اخلاقی برابر با ۰/۸۳ بود. این نتیجه بیانگر هماهنگی درونی پرسشنامه حساسیت اخلاقی است.

یافته ها

پیش از تحلیل داده ها چولگی، کشیدگی، پرت تک متغیری، توزیع نرمال و خطی بودن تک تک گویه ها مورد بررسی قرار گرفت. همچنین برای مقابله با مقادیر گم شده، از روش بیشینه انتظار (EM) استفاده شد.

تحلیل عاملی اکتشافی: سیاهه ۴۰ گویه ای رفتار اخلاقی با استفاده از روش تحلیل مؤلفه های اصلی (PCA) و چرخش پرومکس مورد تحلیل قرار گرفت. در این تحلیل ارزش کایسر، میر اوکلین (KMO) سیاهه ۰/۸۳۳ بود. این

ادامه جدول ۱. ماتریس چرخش یافته عامل های سیاهه رفتار اخلاقی

عامل ها								گویه ها
عامل ۸	عامل ۷	عامل ۶	عامل ۵	عامل ۴	عامل ۳	عامل ۲	عامل ۱	
			۰/۶۹۸					۳۸* - بر سر کسی منت گذاشتهام
			۰/۶۵۹					۱۶* - در حضور دیگران رعایت ادب نکردهام
			۰/۵۱۶					۳۱* - تقصیر و اشتباه خود را به گردن دیگران انداختهام
		۰/۷۴۳						۵* - به فردی گوشه کنایه زدهام
		۰/۶۲۵						۸* - به فردی توهین کردهام.
		۰/۵۳۸						۱* - با فردی مشاجره کردهام (در حالی که حق با او بود)
		۰/۵۲۷						۷* - دوستانم را آزردهام
	۰/۷۴۶							۱۸* - قسم دروغ خوردهام
	۰/۶۸۰							۲۳* - به خاطر منافعم از فردی، بیجا تعریف کردهام
	۰/۶۳۹							۱۲* - در امتحان تقلب کردهام
	۰/۵۰۴							۱۱* - به ناحق به نفع یک دوست، آشنا یا فامیل قضاوت (پارتی بازی) کردهام
۰/۶۹۸								۱۳- به خاطر اشتباهی که کرده بودم، عذرخواهی کردهام
۰/۶۷۳								۳- اشتباه یک فرد (دوست یا غریبه) را دوستانه به او گوشزد کردهام
۰/۵۸۴								۴- از منافع خودم به نفع دیگران گذشتهام
۰/۵۴۲								۱۰- به یک فرد بی کس زنگ زدهام (یا به عیادتش رفتهام)
۰/۶۸	۰/۷۴	۰/۷۰	۰/۷۳	۰/۷۴	۰/۸۱	۰/۷۲	۰/۷۸	الفای کرونیباخ
۱/۰۹	۱/۲۲	۱/۲۷	۱/۳۸	۱/۵۱	۳/۶۳	۲/۶۲	۶/۳۰	ایجن ویلو
۳/۴۱	۳/۸۲	۳/۹۷	۴/۳۱	۴/۷۱	۵/۰۸	۸/۱۹	۱۹/۶۹	درصد واریانس تبیین شده بعد از چرخش

برخی شاخص های برازندگی به شرح زیر است: کای اسکوتر (χ^2) = ۷۰۴/۳۳، کای اسکوتر نرم شده (χ^2/df) = ۰/۸۸۵، شاخص نکوی برازش (GFI) = ۰/۸۶۱، شاخص نکویی برازش تعدیل شده $(AGFI)$ = ۰/۸۷۹، جذر شاخص برازش هنجاری شده (IFI) = ۰/۸۷۹، جذر برآورد واریانس خطای تقریب $(RMSEA)$ = ۰/۰۴۳ و جذر میانگین خطا (RMR) = ۰/۰۴۷. شکل ۱ برآورد استاندارد شده تحلیل عاملی تاییدی سیاهه رفتار اخلاقی را نشان می دهد.

*این ایتم هایی که باید ری کد شود براساس محتوا و الگوی ضرایب، عامل های ۱ تا ۸ به ترتیب، احترام به تفاوت ها، ملاحظه، رفتار مسئولانه، رفتار کمک کننده، تواضع، پرخاشگری، تقلب و رفتارهای مراقبتی نام گذاری شد. ضریب آلفای کرونیباخ برای عامل های سیاهه رفتار اخلاقی بین ۰/۶۸ تا ۰/۸۱ و برای کل سیاهه ۰/۸۶ به دست آمد (جدول ۱).

تحلیل عاملی تاییدی: به منظور آزمون ساختار عاملی سیاهه ۸ عاملی رفتار اخلاقی، تحلیل عاملی تاییدی به روش بشینه احتمال و با استفاده از نسخه ۱۶ نرم افزار آماری Amos انجام شد. نتیجه تحلیل نشان داد که مدل ۸ عاملی رفتار اخلاقی، با داده ها برازش مطلوبی دارد.

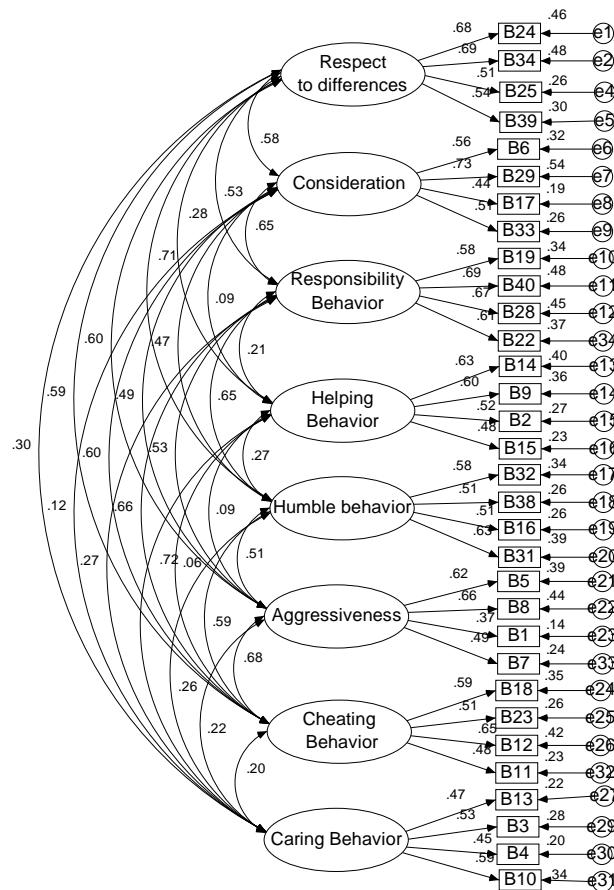
4 - Root Mean Square Error of Approximation (RMSEA)
5 - root mean square residual

1 - goodness of fit index
2 - adjusted goodness of fit index
3 - incremental fit index

جدول ۲. میانگین، انحراف استاندارد و همبستگی بین عامل های رفتار اخلاقی، پنج عامل بزرگ شخصیت و حساسیت اخلاقی

	۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸	۹	۱۰	۱۱	۱۲	۱۳	۱۴
۱. احترام به تفاوتها	-													
۲. ملاحظه	.۳۷**	-												
۳. رفتار مسئولانه	.۳۹**	.۴۵**	-											
۴. کمک کننده	.۱۹**	.۰/۰۸	.۰/۱۵*	-										
۵. تواضع	.۱۵**	.۳۱**	.۴۵**	.۱۷**	-									
۶. پرخاشگری	.۳۸**	.۳۲**	.۴۵**	.۰/۰۷	.۳۰**	-								
۷. تقلب	.۴۱**	.۴۰**	.۴۲**	.۰/۰۳	.۳۸**	.۴۳**	-							
۸. رفتار مراقبتی	.۱۹**	.۰/۱۱	.۱۸**	.۴۴**	.۱۷**	.۱۵**	.۰/۱۳*	-						
۹. حساسیت اخلاقی	.۲۷**	.۲۶**	.۲۸**	.۲۹**	.۲۳**	.۰/۱۴*	.۱۹**	.۳۰**	-					
۱۰. برونگرای	.۰/۰۷	.۰/۱۲*	.۰/۱۰	.۱۸**	.۰/۰۹	.۰/۰۵	.۰/۰۲	.۲۲**	.۳۲**	-				
۱۱. سازگاری	.۳۷**	.۲۴**	.۳۶**	.۲۸**	.۳۴**	.۳۶**	.۲۵**	.۲۹**	.۳۷**	.۱۲۷*	-			
۱۲. وظیفه شناسی	.۲۳**	.۲۰**	.۳۴**	.۳۰**	.۲۳**	.۲۲**	.۲۵**	.۲۳**	.۳۳**	.۴۳**	.۴۳**	-		
۱۳. روان-رنجور	.۲۲**	.۱۹**	.۲۳**	.۲۳**	.۲۵**	.۲۳**	.۱۶**	.۲۱**	.۲۰**	.۲۵**	.۴۴**	.۰/۵۵**	-	
۱۴. گشودگی	.۱۵**	.۱۹**	.۰/۱۴*	.۲۶**	.۰/۰۱	.۰/۰۶	.۰/۰۴	.۲۱**	.۳۸**	.۴۳**	.۲۵**	.۴۳**	.۰/۱۷**	-
میانگین	۱۷/۷۱	۱۶/۳۶	۱۶/۵۸	۱۳/۱	۱۸/۲	۱۶/۰۱	۱۶/۸۳	۱۲/۸۰	۲۹/۱۹	۲۸/۱۷	۳۶/۱۶	۳۲/۹۴	۲۹/۱	۳/۳۳
انحراف استاندارد	۲/۱۳	۲/۴۸	۲/۵۶	۳/۵۸	۱/۷۳	۲/۴۳	۲/۴۷	۳/۰۱	۵/۶۲	۴/۸۶	۵/۲۲	۶/۶۳	۴/۳۹	۵/۵۵

*P < ۰/۰۵ و **P < ۰/۰۱

شکل ۱: برآورد استاندارد شده تحلیل عاملی تاییدی سیاهه رفتار اخلاقی

مشاهده نمود. با استفاده از روش تحلیل مؤلفه های اصلی، هشت گویه از چهل گویه اولیه حذف و از سی و دو گویه باقی مانده هشت عامل چهار گویه ای استخراج و نام گذاری شد. عامل ها عبارتند از احترام به تفاوت ها، ملاحظه، رفتار مسئولانه، رفتار کمک کننده، تواضع، رفتار پرخاشگرانه، تقلب و رفتار مراقبت کننده. همه عامل ها درونی قابل قبولی نشان دادند، به طوری که به جز عامل رفتار مراقبتی ($\alpha=0/68$) آلفای کرونباخ همه عامل ها بالاتر از مقدار توصیه شده 0/7 بود. استفاده از تحلیل عاملی تاییدی و بررسی شاخص های بدست آمده از آن، ساختار عاملی استخراج شده از تحلیل مؤلفه های اصلی را تایید نمود. بررسی همبستگی بین عامل های استخراج شده نیز نشان داد که عامل ها مستقل از یکدیگر هستند، زیرا که هیچ یک از مقادیر همبستگی بین عامل ها بیشتر از 0/85 نبود. نتایج حاصل از همبستگی عامل های رفتار اخلاقی، صفات شخصیت و حساسیت اخلاقی نشان داد که سیاهه

جدول ۲ نشان می دهد که همبستگی همه عامل های رفتار اخلاقی و روان رنجورخویی منفی و معنادار است. رابطه بین همه عامل های رفتار اخلاقی با عامل های وظیفه شناسی، سازگاری و حساسیت اخلاقی مثبت و معنادار است. از آنجا که جهت رابطه عامل های رفتار اخلاقی، روان رنجورخویی، سازگاری، وظیفه شناسی و حساسیت اخلاقی منطبق با انتظار پژوهش حاضر است، بنابراین می توان گفت پرسشنامه رفتار اخلاقی از روایی همگرای قابل قبولی برخوردار است. این مطلب نیز گویایی آن است که سیاهه ۳۲ گویه ای رفتار اخلاقی همان چیزی را می سنجد که انتظار می رود.

بحث و نتیجه گیری

مطالعه حاضر با هدف ساخت ابزار در حوزه رفتار اخلاقی، اقدام به تدوین ۴۰ سوال مرتبط با رفتارهای اخلاقی قابل

آن آشکار است، می توان گفت این آزمون بسیار شبیه به آزمون های هدف آشکار است.

نتایج مطالعات فراتحلیلی وانز و ویسوسواران (۱۹۹۸) درباره اعتبار و روایی آزمون های انسجام نشان می دهد که هماهنگی درونی (از طریق محاسبه ضریب الفای کرونباخ) این نوع آزمون ها به طور متوسط $\alpha = 0/81$ است. این مطالعه ضریب الفای کرونباخ آزمون های هدف آشکار را به طور متوسط $0/82$ و آزمون های شخصیت محور را $0/77$ گزارش نموده است. محاسبه اعتبار این آزمون ها با استفاده از روش باز آزمایی نیز برای آزمون های هدف آشکار $0/94$ و برای آزمون های شخصیت محور $0/88$ گزارش شده است. این موضوع نشان می دهد که در این نوع آزمون ها، اندازه گیری صفت مورد نظر، تحت تاثیر تغییرات موقت قرار نمی گیرد. در نهایت ونک (۱۹۹۹) براساس شواهد موجود درباره آزمون های انسجام چنین نتیجه می گیرد که آنها دارای اعتبار بوده و عملکرد شغلی را به صورت معتبر پیش بینی می کند و با مقیاس های توانایی شناختی همبسته نیست که این موضوع از روایی افزایشی^۴ این نوع آزمون ها حکایت می کند. علیرغم ادعای ونک (۱۹۹۹) مبنی بر توانش آزمون های انسجام در پیش بینی عملکرد شغلی، سیاهه رفتار اخلاقی صرفاً برای مقاصد پژوهشی طراحی شده است و استفاده از آن در موقعیت های دیگر نیازمند پژوهش های فراوان است. به ویژه این که لازم است تا روایی و اعتبار این سیاهه با حجم نمونه وسیعتر در جوامع با تحصیلات، سن، موقعیت اجتماعی - اقتصادی، سلامت روان، فرهنگ و مذهب مختلف مورد بررسی قرار گیرد. به علاوه توصیه می شود پژوهش های آتی روایی تفکیکی این آزمون در جوامع قانون گریز (از قبل بزهکاران، مجرمان، رانندگان و کارکنان متخلف) و نرمال را مورد توجه قرار دهند.

رفتار اخلاقی از روایی همگرایی قابل قبولی برخوردار است.

یافته های پژوهش حاضر به نوعی همسو با نتایج مطالعات فراتحلیلی وانز و ویسوسواران (۱۹۹۸) درباره اعتبار و روایی ابزارهای مرتبط با حوزه اخلاق است. در سالهای اخیر در حوزه روان شناسی سازمانی آزمون هایی ساخته شده که هدف آنها پیش بینی رفتارهای ضد تولید^۱ کارکنان و کارمندان است (موم فورد، کونلی، هلتون، استرانگ و اوسبورن، ۲۰۰۱). این نوع آزمون ها با اصطلاح انسجام^۲ یا صداقت^۳ نام گذاری شده اند. آزمون های صداقت یا آزمون های انسجام، اصطلاحی است که ویژگی هایی چون انسجام، صداقت، قابلیت اعتماد و وظیفه شناسی را در برمی گیرد (ساکت و ونک، ۱۹۹۷). وانز و ویسوسواران (۱۹۹۸) به طور خلاصه به سه نکته اساسی در حوزه آزمون های انسجام اشاره می کنند. الف) آنها آزمون های مدادی - کاغذی خود گزارشی هستند. ب) برای ارزیابی ویژگی های مورد نظر در جوامع نرمال فراهم شده اند. ج) هدف آنها پیش بینی رفتارهای ضد تولید کارکنان و کارمندان است و به همین منظور ساخته می شود. ساکت، بوریس و کالاهان (۱۹۸۹) آزمون های انسجام را به دو دسته تقسیم می کنند: آزمون های هدف آشکار و آزمون های شخصیت محور. آزمون های هدف آشکار، به این دلیل به این نام خوانده می شوند که گویه های این نوع آزمون به صورت مستقیم نگرش ها و اعترافات فرد درباره رفتارهای نامطلوب مرتبط با امور شغلی را مورد بازجویی قرار می دهد. در مقابل هدف آزمون های شخصیت محور آشکار نیست و اغلب مضمون گویه ها به صراحت گویه های آزمون های هدف آشکار نیست. با توجه به این که هدف سیاهه رفتار اخلاقی پیش بینی رفتارهای ضد تولید کارکنان و کارمندان نیست بنابراین براساس ملاک های وانز و ویسوسواران (۱۹۹۸) نمی توان آن را در طبقه آزمون های انسجام گنجانند، اما از آنجا که هدف و مضمون گویه های

3 - honesty
4 - incremental validity

1 - counterproductive
2 - integrity

منابع

- Journal of Personality and Social Psychology, 49, 1016-1027.
- Myyry, L., & Helkama, K. (2002). The Role of Value Priorities and Professional Ethics Training in Moral Sensitivity, *Journal of Moral Education*, 31, 35-50.
 - Ones, D.S. & Viswesvaran, C. (1998). The effect of social desirability and faking on personality and integrity assessment for personnel selection. *Human Performance*, 11(2/3), 245-269.
 - Perugini, M., & Leone, L. (2009). Implicit self – concept and moral action, *Journal of research in personality*, 43, 747-754.
 - Pittel, S.M. & Mendelson, G.A. (1966). Measurement of moral values: A review and critique, *Psychological bulletin*, 66, 23-35.
 - Reynolds, S.J. & Ceranic, T.L. (2007). The Effects of Moral Judgment and Moral Identity on Moral Behavior: An Empirical Examination of the Moral Individual, *Journal of Applied Psychology*, Vol. 92, 1610–1624.
 - Reynolds, S.J., Leavitt, K. & DeCelles, K.A. (2010). Automatic Ethics: The Effects of Implicit Assumptions and Contextual Cues on Moral Behavior, *Journal of Applied Psychology*, 95(4), 752–760.
 - Sackett, P.R., Burris, L.R. & Callahan, C. (1989). Integrity testing for personnel selection: An Update. *Personnel Psychology*, 42, 491-529.
 - Sackett, P.R. & Wanek, J.E. (1997). Integrity testing: an overview. *Security Journal*, 8, 11-18.
 - Sage, L. & Kavussanu, M. (2007). The Effects of Goal Involvement on Moral Behavior in an Experimentally Manipulated Competitive Setting, *Journal of Sport & Exercise Psychology*, 29, 190-207.
 - Tabachnick, B.G. & Fidell, L.S. (2007). *Using multivariate statistics* (5th edition). Boston: Allyn & Bacon.
 - Tirri, K. & Nokelainen, P. (2007). Comparison of Academically Average and Gifted Students Self-Rated Ethical Sensitivity, *Educational Research and Evaluation*, 13, 587-601.
 - Treviño, L. T., Weaver, G., & Reynolds, S. J. (2006). Behavioral ethics in organizations: A review. *Journal of Management*, 32, 951–990.
 - Wanek, J.E. (1999). Integrity and honesty testing: What do we know? Who do we use it? *International Journal of Selection and Assessment*, 7, 183-1
 - شکر، ا.، خدایی، ع.، دانشورپور، ز.، طوالایی، س. و فولادوند، خ. (۱۳۸۸). کاربرد پیذیری نظریه خود مدیریت روانی استرنبرگ در موقعیت های تحصیلی: سبک های تفکر و پنج رگه بزرگ شخصیتی، *مجله علوم رفتاری*، دوره سوم، شماره ۴ صص ۲۸۶–۲۷۹.
 - Aquino, K., Freeman, D., Reed, A., Lim, V.K.G., & Felps, W. (2009). Testing a Social-Cognitive Model of Moral Behavior: The Interactive Influence of Situations and Moral Identity Centrality, *Journal of Personality and Social Psychology*, 96, 123-141.
 - Bandura, A. (1999). Moral disengagement in the perpetration of inhumanities. *Personality and Social Psychology Review*, 3, 193-209.
 - Blasi, A. (1980). Bridging Moral Cognition and Moral Action: A Critical Review of the Literature, *American Psychological Association*; 88, 1-45.
 - Ellertson, C.F. (2010). *Felt Moral Obligation: An Alternative Foundation for Moral Behavior*, Unpublished doctoral dissertation. Brigham Young University.
 - George, B. (2007). *True north: Discover your authentic leadership*. San Francisco, CA: Jossey Bass.
 - Gert, B. (2008). The definition of morality, In E. N. Zalta (Ed.), *The Stanford encyclopedia of philosophy*. Retrieved from <http://plato.stanford.edu/archives/fall2008/entries/moralitydefinition/>.
 - Gino, F., Schweitzer, M.E., Mead, N.L. & Ariely, D. (2011). Unable to resist temptation: How self-control depletion promotes unethical behavior, *Organizational Behavior and Human Decision Processes*, 115, 191-203.
 - Godfrey, P. C. (2005). The relationship between corporate philanthropy and shareholder wealth: A risk management perspective. *Academy of Management Review*, 30, 777–798.
 - John, O. P., & Srivastava, S. (1999). The Big Five trait taxonomy: History, measurement, and theoretical perspectives. In L. A. Pervin & O. P. John (Eds.), *Handbook of personality: Theory and research* (2nd ed., pp. 102–138). New York: Guilford.
 - Malinowski, C.I. & Smith, C.P. (1985). *Moral Reasoning and Moral Conduct: An Investigation Prompted by Kohlberg's Theory*,

Quarterly Journal of Educational Psychology

Islamic Azad University Tonekabon Branch

Vol. 6, No. 3, fall 2015, No 23

Journal of Educational
Psychology

Development and Validation of Moral Behavior Inventory: the Facts related to Confirmatory Factor Analysis and Exploratory Factor

Mehrdad sabet¹, Ali delavar^{*2}, Hassan Pasha Sharif³, Zahra Khoshnevisan³

1) Imam Reza International University

2) Allameh Tabatabai University

3) Islamic Azad University, Roudehen Branch, Iran

4) Islamic Azad University, Roudehen Branch, Iran

*Corresponding author: delavarali@yahoo.com

Abstract

The purpose of this study was to develop and validate a Moral Behavior Inventory (MBI). For this purpose, 40 items associated with moral behavior were designed using the comments presented by six experts and tested along with the Big Five Personality Traits Inventory (BFI), Ethical Sensitivity Scale Questionnaire (ESSQ), and Minnesota Multiphasic Personality Inventory (MMPI) on 329 undergraduate students. The results of the exploratory factor analysis as well as the confirmatory factor analysis (after the removal of 8 items) supported the eight-factor structure of the MBI which includes respect to differences, being considerate, responsible behavior, helping behavior, humble behavior, aggressiveness, cheating behavior, and caring behavior. The evidences related to convergent validity and internal reliability indicated the psychometric capacities of MBI. On the whole, the results of the present study introduced the 32- item inventory of moral behavior as an appropriate tool for conducting research in the field of morality.

Key words: Moral behavior, Exploratory Factor Analysis, Confirmatory Factor Analysis
